

EROI BIHORENI NEȘTIUȚI DIN RĂZBOIUL ÎNTREGIRII¹ (I)

Col. (r.) Dr. Constantin MOȘINCAT

Conștientizând datoria bărbătească de a se prezenta la oaste, sau obligați să o facă, flăcăii bihoreni, de acum 100 de ani, s-au prezentat la ordinul stăpânirii. Datele sintetice, mai jos prezentate, oferă un suport documentar de reconstituire a faptelor din tabloul tragic dat de primul război mondial. Este bine știut faptul că, din 1867, Transilvania a fost înglobată în imperiul bicefal austro-ungar. În acest context contingentele de tineri bihoreni au fost risipiți pe toate fronturile imperiale. Marea lor majoritate în regimentele de honvezi și infanterie din garnizoana Oradea.

La finele războiului teritoriul Transilvaniei a revenit, prin plebiscitul de la 1 decembrie 1918, de la Alba Iulia², și prin puterea armelor ostașilor, la Regatul României Mari. Prin urmare unul a fost stăpânul care a ordonat plecarea pe front, și care era responsabil de miile de invalizi, morți, răniți și dispăruți și altul cel care a trebuit să oblojească, pe cât s-a putut, traumele invalizilor, văduvelor și orfanilor de război.

Cercul de Recrutare Bihor, înființat la 22 aprilie 1919, la doar două zile după ce oștile comandate de generalul erou Traian Moșoiu³ au eliberat Bihorul de teroarea bolșevică a lui Bela Kun, în strânsă lucrare cu administrația militară și civilă locală, era chemat să facă tragicul „bilanț”⁴ al Marelui Război, cum i se spunea.

Început în 1914, primul război mondial, a grupat, în timp scurt, principalele forțe militare în jurul celor două coaliții beligerante, Puterile Centrale (Tripla Alianță) - formată din Germania, Austro-Ungaria și Italia, care s-a retras ulterior, - și Antanta - formată din Anglia, Franța și Rusia. Acestor grupări li s-au adăugat, după începerea războiului și alte state, în funcție de interese specifice și conjuncturile interne sau internaționale. România a fost ținta atragerii în una sau alta din cele două coaliții datorită potențialului său economic și militar și astfel situația internațională a favorizat realizarea idealului său național. Cele două împărțiri “mari și hrăpărețe” ce amenințau, obligau în această viziune la o politică defensivă, de pace și de neutralitate. Această politică a fost menținută timp de doi ani și a avut la obârșie însăși originea casei regale române.

Bătrânul rege Carol I, presimțind inevitabila decizie a murit de “inimă rea”, înainte de a fi pus în situația angajării armatei în război. Carol I, ar fi pornit război în orice direcție, dar nu spre apus, deși de acolo s-au produs, mai întâi, rapturile teritoriale: 1775 Bucovina, apoi la 1812 Basarabia, luată, ca “pradă de război”, de ruși și în fine Transilvania, la 1867, alipită dualismului austro-ungar. În plan intern taberele s-au împărțit între pro și contra războiului și pentru menținerea neutralității. Ion I.C. Brătianu a înclinat decizia în urma unui discurs susținut și argumentat pozitiv prin motive clare: „Într-o vâltoare ca aceea a actualului război, în care harta lumii se prefăce, o țară ca a noastră, o țară cu aspirațiuni naționale, nu poate rămâne neutră până la capăt, fără să-și compromită definitiv tot viitorul. Pe de altă parte, având drept ideal

¹ Arhivele Militare Române, (în continuare A.M.R.) *fond 1696 - Cercul de Recrutare Bihor*, dos. 27/1923, p. fn.

² Pentru detalii vezi, Gl. Bg. r. Prof. univ. dr. Gheorghe Tudor Bihoreanu, lt.col. r. Constantin Moșincat, Ing.Ec. Ioan Tulvan, *Odă marii uniri*, Editura Tipo MC, Oradea 2004

³ *Idem*, *Generalul Traian Moșoiu Arhanghel al băătăliei pentru Ardeal*, Oradea, 2002.

⁴ A.M.R. *fond 1696*, dos.30/1923, în registru de evidență sunt menționate 6622 de poziții curente cu nume de orfani, văduve și părinți cu drept de pensie de urmaș, dar nu toate indemnizate.

unitatea națională, suntem datori să urmărim realizarea lui. Iată de ce nu putem merge decât alături de aliați și în contra Puterilor Centrale.

De aceea, chiar de ar fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au sfințit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decât oricând”⁵. Stabilindu-și ca obiectiv politic: *realizarea României Mari* puterea politică ce guverna și opoziția au adoptat, în final, o decizie favorabilă pentru intrarea în război alături de Antantă. În acest scop s-au încheiat două documente secrete, o Convențiune politică și o Convenție militară, semnate de Ion I.C. Brătianu, Președintele Consiliului de Miniștrii al Regatului României, în numele guvernului român de o parte și Conte de Saint Aulaire, trimis extraordinar și reprezentanții special autorizați de către guvernele respective⁶, pe de altă parte. România se angajează să declare războiul și să atace Austro-Ungaria în condițiunile stipulate prin Convenția Militară. România se angajează de asemeni de a întrerupe, de la data declarării războiului, toate relațiunile economice și schimburile comerciale cu toți dușmanii Aliaților. Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile Monarhiei Austro-Ungare stipulate și delimitate între limitele teritoriilor convenite:

Al doilea document încheiat, „Convențiunea Militară”, a avut menirea de a duce la atingerea scopului militar. Prin convenție s-au reglementat relațiile formale cu armatele aliate. Ne oprim doar la câteva aspecte ale convenției militare din care rezultă că între subscripții :speciali autorizați de către Comandamentele supreme ale Armatei respective⁷, pe de altă parte, s-a convenit printre altele ca «prizonierii, prada de război și trofee luate de către una din armate, îi aparțin. Prada de război luată în lupte comune, va fi împărțită proporțional cu efectivele ce au luat parte. Comandamentul Imperial Rus va ceda armatei române materialul de război și munițiile cuprinse în această pradă comună»⁸

Presiunile externe, precum și convenția politică și militară încheiate cu Antanta s-au finalizat cu *Declarația de război* dată numai Austro - Ungariei din care redăm partea finală: „(...)Când războiul actual a izbucnit, se putea spera că Guvernul Austro-Ungar, cel puțin în ultima oră, va termina prin a se convinge de necesitatea urgentă de a face să înceteze această

⁵ Vezi pe larg Constantin Moșincat, *Puterea credinței*, Oradea, 2001

⁶ Ministru plenipotențiar al Republici franceze pe lângă M.S.Regele României, Sir George Barclay, trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar al M.S.Regele Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al Dominioanelor Britanice de peste mări, Împărat al Indiilor, pe lângă M.S.Regele României, Baronul Fasciotti, trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar al M.S.Regele Italiei, pe lângă M.S.Regele României, Stanislas Pokleski - Koziell trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar al M.S.Împăratul tuturor Rusiilor, pe lângă M.S.Regele României.

⁷ D-I Ion I.C.Brătianu, Președintele Consiliului de Miniștrii, Ministrul de Război al Regatului României, pe de o parte, Colonelul A.M.F.M. Despres, Atașat militar pe lângă Legațiunea Franței la București, Locotenent Colonel C.B.Thomson, Atașat militar pe lângă Legațiunea Marii Britanii la București, Locotenent Colonel L.G. Ferigo, Atașat militar pe lângă Legațiunea Italiei la București, Colonelul A.Tatarinoff, agent militar al Rusiei în România.

⁸ La începutul războiului cele două tabere beligerante au mobilizat un efectiv de cca.10,5 milioane Antanta, respectiv 6,1 milioane Puterile Centrale. Articolul XIII, Cartierele Generale ale Armatei cooperante vor trebui să se informeze mutual și în timpul necesar asupra conjuncturilor militare, repartiției forțelor și mersul operațiilor. Articolul XIV. Dacă în cursul operațiilor ar surveni situațiuni cerând noi măsuri, toate acestea vor fi tratate în fiecare Cartier General cu delegatul aliat, dar nu vor deveni definitive decât în urma unui acord al Comandamentelor Superioare. Articolul XV. Pentru a putea lua la timp măsurile pregătitoare operațiilor părțile contractante vor trebui să se înțeleagă pe un plan al acțiunii militare, înainte de ziua deschiderii ostilităților de către armata română.

nedreptate care pune în pericol nu numai relațiunile de amicitie dar chiar raporturile normale care trebuie să existe între statele vecine.

Cei doi ani de război, în care timp România și-a păstrat neutralitatea, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă oricărei reforme interne, care ar fi putut face mai bună soarta popoarelor ce guvernează, s-a arătat tot atât de grabnic dispusă a le apăra contra atacurilor din afară. Războiul la care ia parte întreaga Europă pune în discuție cele mai grele probleme ce ating dezvoltarea națională și chiar existența Statelor: „România mișcată de dorința de a contribui la sfârșirea conflictului și sub imperiul necesității de a apăra interesele de rasă se vede forțată de a intra în rând alături de acei care îi pot asigura realizarea unității sale naționale. Pentru aceste motive ea se consideră, din acest moment, în stare de război cu Austro-Ungaria”⁹. Grozăvia războiului a început pentru românii din regat la 15 august 1916, dar pentru cei din afara hotarelor începuse cu doi ani mai devreme. Cei ce și-au făcut datoria supremă față de patrie au intrat în Cartea de Onoare a neamului.

Drama războiului, confruntarea cu moartea, i-au determinat, probabil, pe unii, să fie minuțioși în a descrie amănunte ce au puțină legătură cu marile calități: eroism, vitejie, bărbăție etc. Nimic din nefiresc nu a fost lăsat în „jurnale de război”. Cu nici o faptă nu s-au lăudat cei revenți de pe front. Prin scrierile lecturate ei ne apar într-o simplitate și o sinceritate dezarmantă. Evenimentele descrise au o mare încărcătură emoțională. Suferința rănilor și umilința din lagăre de prizonieri le depășeau prin rugăciune. Lipsa banilor și spiritul său de economie l-au determinat, probabil, să noteze, fără a omite vreodată, când și cât a luat ca “soldă” în prizonierat. Sergentul Nicolae Cilibiu, de pildă, asemeni altor români, ne relevă dimensiunea adevărată a valorii morale, a credinței sfinte precum și deznădejdea și speranța de viață în care a fost crescut și educat, acolo în satul său natal. Deși în mare nevoie și suferință, în sfintele sărbători, are puterea morală să ridice un cuvânt de mulțumire către Dumnezeu: „Azi 25 martie 1917 blagoveșteniile (Buna Vestire) și am mâncat urzici în loc de pește și la 26 Floriile, tot asemenea mâncare am mâncat în acele sfinte zile, dar i-am mulțumit lui Dumnezeu căci am fost sănătos”¹⁰.

Bunătațea sufletească, generozitatea românească, le întâlnim în acel “jurnal” și atunci când românii “au adunat de la toți câte 1 lei, 50 sau 25 de bani, care cum a putut, să dea și am adunat 50 de lei și i-am dat la 2 prizonieri francezi, adică 25 de lei de Om”¹¹. Faptele descrise nu pot fi contestate căci în final citează drept “martori” pe câțiva din cei cu care a împărțit “zilele

⁹ Constantin Moșincat, *Sfânta datorie*,...Op. cit. p. 18-38 11 Sergentul Nicolae Cilibiu, născut la 7 iulie 1878, în comuna Bălteni, plasa Jiu, districtul Gorj, a fost recrutat în ziua de 4 noiembrie 1899 și a fost trecut la disponibilul de mobilizare în corpul sergenților, clasa 1900, în ziua de 10 octombrie 1902. Comuna Bălteni, făcea parte din “depozitul de recrutare Gorj”, a Batalionului 5 Vânători din Corpul II Armată. În livretul său militar au fost însemnate vizele anuale de “prezentare de apel”, iar pe 2 iulie 1913 a fost “mobilizat la partea sedentară” unde și-a îndeplinit serviciul până la 23 iulie 1913. Între 120 aprilie 1915 a participat la o nouă concentrare. Odată cu mobilizarea din 14/27 august 1916 a slujit steagul Regimentului 1 Vânători, batalionul 1, compania 2, plutonul 2, secția 2, începând cu 20 august 1916. Prima misiune a îndeplinit-o pe 25 august 1916, ca șef de post în garda poliției. Începând cu 1 septembrie a preluat la Ișalnița, 21 de ofițeri și ordonanțe, în total 28 de prizonieri unguri, pe care i-a escortat, la Vaslui la Regimentul 25 Rahova. După predarea pe 12 septembrie 1916 a prizonierilor s-a înapoiat, cu un tren de marfă, la Craiova.

¹⁰ Constantin Moșincat, Neculae Moghior, Ion Dănilă, Din întuneric un soare nou răsare. Basarabia 1918, Oradea 1999, p.60-76.

¹¹ Ibidem

amărâte de prizonier... Ion I.P. Burlau (soldat), din comuna Viișoara, Zamfir Petrușcă (plutonier), din comuna Buteasa, Petre Constantinescu (caporal), Ion C. Ion (plutonier), Gheorghe Constantinescu (locotenent) din Regimentul 3 Olt”¹². Cu această citare de “martori” din final sergentul N. Cilibiu raportează patriei că și-a făcut datoria, deși s-a numărat printre cei 4.211 prizonieri câți au fost în lagărul de la Pitești, sau cei 1.466 de la Moreni, din care citează câțiva într-o listă la început. Mulți din cei plecați nu s-au mai întors însă niciodată. Unora li s-a pus cruce la căpătâi, alții au fost dați dispăruți.

În Bihor, Asociația „Cultul Eroilor”, cu susținere din partea organelor administrative locale, și în strânsă lucrare cu Asociația Veteranilor de Război, s-a preocupat de ridicarea de monumente, în completarea celor deja existente. Recent, după investigarea altor fonduri ale arhivelor militare române, am mai descoperit în statistica Morților și lista nominală a altor bihoreni ce au plecat pe front în primul război mondial și nu s-au mai întors. Pe comune, situația celor 4502 eroi, am prezentat-o în *Jertfa de sânge a Bihorului*, după cum și Cristian Apati, a desfășurat-o în trei volume de documente, după monumentală lucrare a lui Teodor V. Păcățianu, întocmită de „Astra”.

De ziua Eroilor se cuvine să facem câteva trimiteri la documente de arhivă unde am găsit alte dovezi, după cum le-a certificat colonelul Urdăreanu Nicolae, comandantul Cercului de Recrutare Oradea Mare, în Registrul cu 382 file al **Orfanilor, văduvelor și părinților cu drept de pensie după morții în Campania 1916-1918.**

Iată câteva nume: După Ardelean Vasile, din Regimentul 37 Infanterie, dispărut pe front a rămas văduvă Catița cu 3 copii, să-l crească cu o indemnizație de 100 lei. După soldatul Albu Gavril, din Bulz, trecut în evidențe ca dispărut din Regimentul 3 H(onvezi) Oradea, văduva Albu Maria a primit 100 lei pentru a crește cei 3 copii rămași orfani, iar după Albu Alexa, din Bulz, recrutat la din R. 3 H., trecut ca „dispărut” au rămas 4 copii crescuți de văduva Albu Eudochia cu 100 lei. Cinci copii a crescut singură, cu doar 100 lei, Oros Rozalia, prunci rămași orfani de tatăl lor Oros Emeric, recrutat din Biharia la R. 47 Art., mort pe front.

O impresionantă listă, cu 64 de nume înainta primarul din Episcopia Ștefan Selómezi, pe 17 aprilie 1923, contrasemnat de primnotarul. Mențiunea locurilor pe unde au rămas trupurile acelor feciori și a regimentelor de care au aparținut aproape că ne permite să reconstituim drumul de luptă al acestora, din Galiția la Sardinia, de la Tirol, adică pe cele trei fronturi din Rusia, Italia și Serbia. Ei au aparținut contingentelor 1878-1890, adică în jur la 25-35 de ani, oameni în putere. Despre cei ce nu s-au mai întors acasă informațiile sunt lapidare: „mort în spitalul din Oradea (Bragye Georghe), 1914, altul mort în Tarnopol (Nymercz Anton)– 1915, sau în spital în Muntenegru (Szabo Francisc), ori dispărut în Rusia (Kalman Francisc), mort în Italia 1917 (Kalman Emeric). Din Husasău, 34 de flăcăi români au pierit în Galiția, Italia, Serbia, dintre cei care făceau parte din R. 37 I. și R. 4 H.

Brazdă Iuliana, din Diosig, cu 4 copii, nu a primit după bărbatul ei mort în război, soldat în R. 3 H., decât o indemnizație lunară de 100 lei, deoarece conform deciziei nr. 22926 a C.6 T., din 9.03 1926 soțul „nu a murit din cauza „bolii câștigate în război pe front”!. Recrutat din Fechetău (Negreni) la R. 37 I. , soldatul Bulzan Andrei, mort pe front, indemnizație stabilită pentru soția văduvă BulzanIleana în 18 aprilie 1923, pentru cei 4 copii, suma de 100 lei. La fel și în cazul soldatului din Ponoare, R. 3 H., pentru soția Budure Oana și cei 3 orfani de tată. După

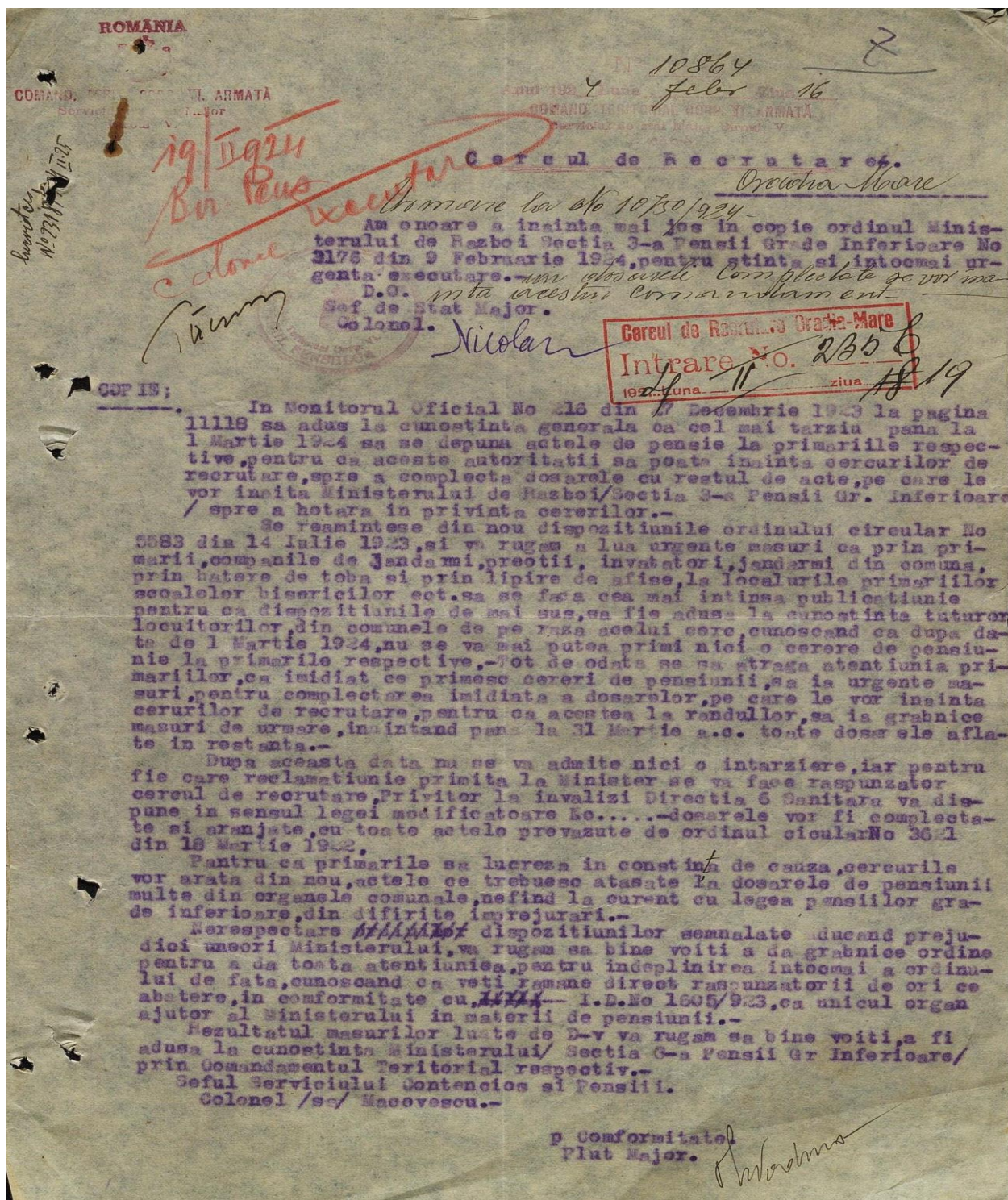
¹² Ibidem

soldatul Balog Gustav (din Filegihaz), recrutat la R.39 I., au rămas 4 copii, și o pensie de 100 de lei pentru Balog Catalina. Iată o pagină din acel registru¹³.

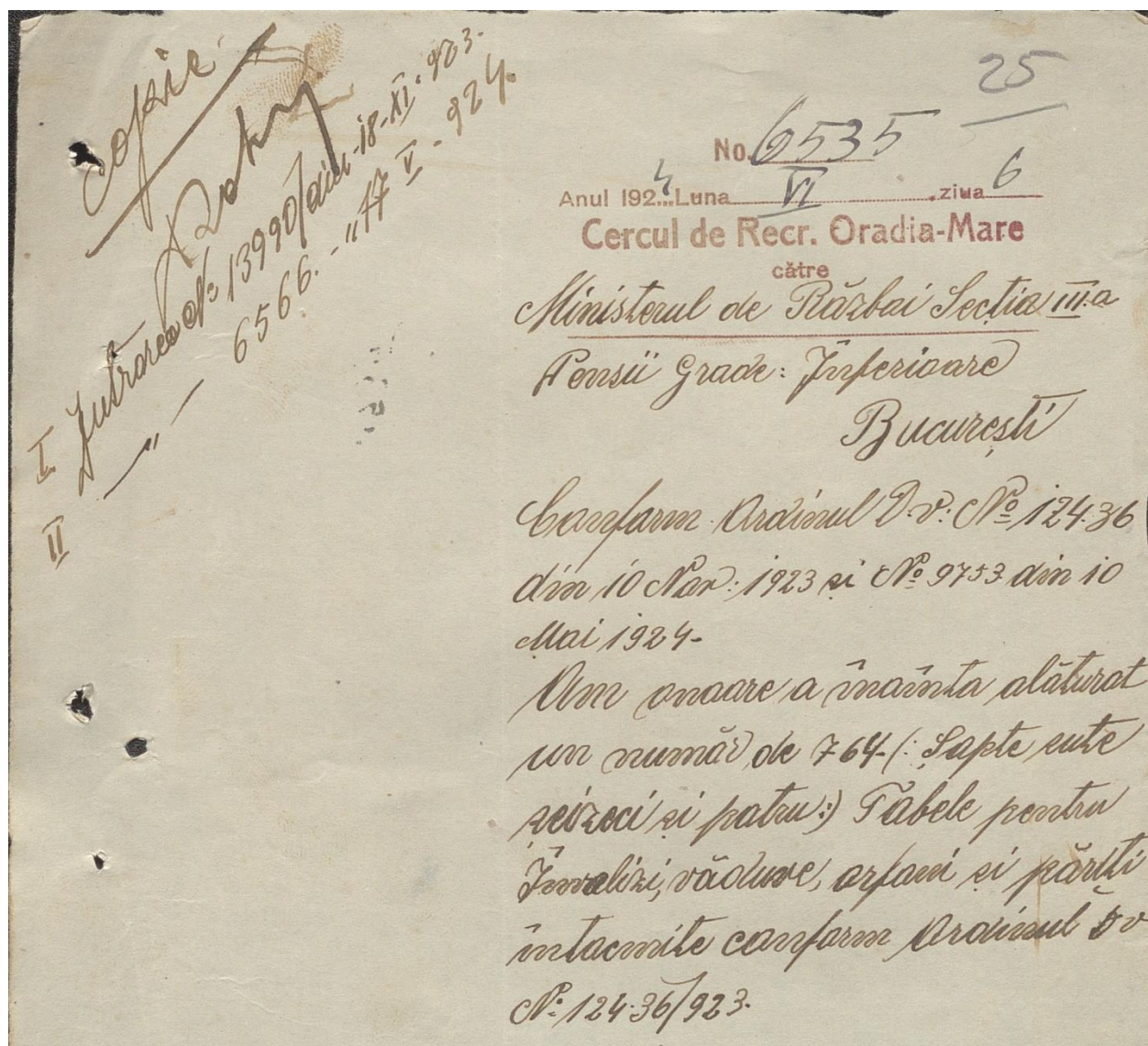
No. armii	Numele și Prenumele Orfanilor de război, vădulelor cu și fără copii, sau Părinților celui mort	CALITATEA persoanei cu drept la pensie: Alte: Orfan, Vădule cu sau fără copii, sau Părinți	Numele și Prenumele militarului mort în campanie	GRABEL militarului mort	CORPUL la care a fost parte	DOMICILIUL persoanei cu drept la pensie	Data recrutării la armată sau data recrutării la armată sau data recrutării la armată	No. și data eliberării titlului de pensie definitivă	SUMA din titlul definitiv	Observații
255	Lămaran Maria	văd. 1 copil	Lămaran Ale	Sold.	Reg. 39 I. Ia	Almaș	1919	75 - 1919/1919	100	25
256	Chice Horie	" 2 "	Chice Dumitru	"	" 3 Horia	"	1919	75 - 1919/1919	100	25
257	Comba Elisabeta	" 2 "	Comba Mihail	"	" 3 "	Mica	1919	90 - 1919/1919	100	25
258	Limas Stas	" 2 "	Limas Petru	"	" 355 "	Bucacu	1919	75 - 1919/1919	100	25
259	Corbis Maria	" 1 "	Corbis Mihail	"	" 3 Horia	Sănuț	1919	75 - 1919/1919	100	25
260	Corbis Cristina	" 1 "	Corbis Alexandru	"	" 3 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
261	Corbis Horie	" 1 "	Corbis Ioan	"	" 3 Horia	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
262	Lacota Maria	" 1 "	Lacota Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
263	Chenoz Maria	" 2 "	Chenoz (Carol) Vasile	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
264	Podolan Horie	" 1 "	Podolan Petru	"	" 3 Horia	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
265	Lacuciu Ana	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 1 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
266	Lacuciu Ana	" 1 "	Lacuciu Horie	"	" 3 "	"	1919	75 - 1919/1919	100	25
267	Chut Tana	" 2 "	Chut Petru	"	" 355 "	"	1919	75 - 1919/1919	100	25
268	Chut Maria	" 1 "	Chut Petru	"	" 355 "	"	1919	75 - 1919/1919	100	25
269	Chut Horie	" 1 "	Chut George	"	" 3 Horia	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
270	Lacuciu Horie	" 1 "	Lacuciu George	"	" 3 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
271	Podolan Maria	" 3 "	Podolan Ioan	"	" 34 Horia	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
272	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Vasile	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
273	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
274	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
275	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
276	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
277	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
278	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
279	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
280	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
281	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
282	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
283	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
284	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
285	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
286	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
287	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
288	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
289	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25
290	Lacuciu Maria	" 1 "	Lacuciu Petru	"	" 355 "	Trigău	1919	75 - 1919/1919	100	25

După cum se poate observa și din foaia de registru de mai sus recruții din Bihor fuseser înrolați în Regimentele: 3 H, 4 H., 37 I, 39 i., 34 Obuziere, sau din R. 1 Husari. Unele dosare întocmite după 1924 (termenul limită de cerere) au fost respinse. Prin documentul nr. 10846/16 februarie 1924 era reglementat și criteriul și suma acordată, dar constatăm, de pildă, că văduvelor singure, sau cu un copil erau indemnizate cu sume de 25-30 lei, iar cele cu 3 și mai mulți copii doar cu 75-100 lei. În toate satele s-a bătut „doba”, primarii, preoții și învățătorii erau chemați a informa ca să se știe în tot statul că se acordă asemenea „pensii”.

¹³ A.M.R. fond 1199, (1916-1918) , dos. 30, f. 15



În 1924 Cercul de Recrutare Bihor era înștiințat de faptul că la Ministerul de Război s-a decis ca situația pensiilor militare pentru gradele inferioare să fie transferat de la IOVR la Serviciul Contencios al Ministerului de Război. Care era soarta acestora? Probabil că ceva, din cele 764 dosare IOVR trimise de la Oradea se vor descâlci în cele ce urmează, căci despre invalizii bihoreni încă informațiile sunt firave.



A.M.R., fond 1199, dos.209, f.25

Nici după gradele de subofițeri nu s-au acordat indemnizații mai mari. Astfel Plutonierul Kovacs Desideriu, din Regimentul de Husari Oradea, a lăsat o pensie văduvei Kovacs Margareta, de numai 90 de lei, redusă la 45 lei deoarece s-a recăsătorit cu Nagy Alexe. Sergentul Meszaros Francisc, dispărut pe front de la Regimentul 37 Infanterie, a lăsat văduvei din Cetariu, Meszaros Piroasca, cu un copil, indemnizația de 90 lei, acordată în 1922. Cu serviciul militar în Regimentul 5 aviație, Plutonierul Pap Alexandru, din Oradea, căsătorit cu Pap Sara, dar fără copii, a primit o pensie de 30 de lei ca văduvă (crt. 2037, f. 94 din registrul de evidență). Schuvarz Reghina și copilul ei, a beneficiat de pensie de 90 lei, după soțul ei Plutonierul Schuvarz Iosif, mort pe front, din R. 4 H., până în 28 aprilie 1939, când a renunțat la cetățenia română (poz. 2337, f. 108). În cazul lui Sandor Ana, a primit pensia de 25 lei, după Sandor Teodor, din Leș (R. 4 H.), mort pe front, din 1923 până când a decedat pe 1 iulie 1938. Alte cazuri de încetare sau de diminuare a pensiei s-au făcut la împlinirea vârstei de 18 ani a orfanilor – Jurca Ana –

beneficiară după
soldatul Jurca
Florin, din R. 3 I.,
din localitatea
Șuncuiș, conform
ordinului nr.
31761/8.04 1925.
Ori după împlinirea
majoratului de
către orfani, se
transfera dreptul de
pensie către văduvă
– cazul din Sâniob –
75 lei, pentru
Kőrösi și cei 5 copii:
Larisa, Maria,
Francisc, Iosif, Ioan
(al căror tutore era
Osvold Francisc) -
după soldatul
Kőrösi Francisc, din
R.39 I. Cei 3 orfani
ai soldatului
Kelemen Iosif, din
Sălacea, R. 39 I.:

Iosif, Alexandru și Margareta, care aveau ca tutore pe soacră sa Borși Elisabeta, pentru
gospodărirea pensiei de 100 lei (crt. 3107, f. 142)

Privită în ansamblu situația ne permite să constatăm, conform tabelelor, că practic din
toate localitățile bihorene sunt înregistrați morți pe front. La litera „V”, de exemplu, sunt urmași
ai eroilor morți pe front din localitățile: Budoii, Diosig, Tileagd, Giriș, Gepiu, Sânmiclăuș, Petreu,
Oradea, Fărnaș, Groși, Beznea, Sânnicolaul Român, Borod, Biharea, Cubulcut, Olosig (f.122). La
nr. crt. 2670 din registrul de evidență este înregistrată văduva Weinberger Regina, din Valea lui
Mihai, cu 5 copii orfani, după soldatul Weinberger Samuil, dispărut pe front, din R. 12 H. și cu o
pensie de 100 lei stabilită în 1925, pentru ca după 3 ani să fie mutat dosarul la județul Sălaj. În
aceste evidențe nu este nici o mențiune legată de religia ori limba maternă a Eroului. Dar, după
nume, se pare că Samuel a fost evreu, iar al multora din cei amintiți sunt unguri, cu certitudine
familia Meszaros din Cetariu, al căror urmași ne sunt cunoscuți din sat.

În legătură cu dispariția pe front a soldaților, din pricini diferite, familiile nici măcar n-au
fost înștiințate și în veci n-au știut nimic despre ei. Atunci informațiile firave au fost
autentificate și certificate de către oficialitățile locale. Iată o astfel de dovadă.

Cât privește situația numerică, statistică și nominal a celor care își dorm somnul de veci
pe fronturile primului război mondial furnizăm câteva informații de ultimă oră, relative la cei
din Săldăbagiu, plecați în război în 1914 și care nu s-au mai întors, în total 15 persoane,
încorporați în Regimintele 3 și 4 H., R. 39 I., 51 I. (tabelul de la f.77). Foarte interesant e faptul

Săldăbagiu

Tabel

de comenzi din această comunitate plecați în război din 15 iunie 1914 (pe front) și care nu s-au mai întors,
până în prezent în (data completării)

Nr. crt.	Numele de familie și Numele de botez al celui dispărut	Data nașterii	Locul nașterii	Numele domiciliu	Numele părinților		Regimentul cu care a plecat la război și în ce data "pe front"	Data la care s-a întors sau a căzut pe front	Data la care s-a întors sau a căzut pe front	Data la care s-a întors sau a căzut pe front
					Păte	Mamă				
1	Bereanu Paul	1814. III. 31.	Săldăbagiu	Săldăbagiu	Ioan	Mădăra	Reg. 3 H.	11. III. 1915	11. III. 1915	Rusia
2	Gheorghel George	1885. IV. 30.	"	"	Ioan	Negron	39. Inf.	"	"	Italia
3	Druța Dimitrie	1888. III. 23.	"	"	Teodor	Andeleon	"	"	"	Rusia
4	Tomolan Ioan a Florin	1888. III. 28.	"	"	Florin	Lăzar	3. H.	"	"	2. III. 1914
5	Lica Petru	1890. III. 5.	Vărașu	"	Teodor	Die	51. Inf.	"	"	7. IX. 1918
6	Doros Nicolae	1888. III. 26.	Săldăbagiu	"	Gavril	Bilț	39. Inf.	"	"	23. IX. 1916
7	Ciaeno Mihai	1875. II. 22.	Săldăbagiu	"	Mihai	Prinț	4. H.	"	"	18. VIII. 1917
8	Bricea Gavril	1875. III. 24.	Săldăbagiu	"	George	Tomolan	39. Inf.	"	"	31. III. 1916
9	Bilț Florin	1888. III. 21.	"	"	Dimitrie	Pop	3. H.	"	"	29. VIII. 1914
10	Rugea Florin	1887.	Săldăbagiu	"	George	Bilț	39. Inf.	"	"	21. III. 1915
11	Turcușiu Ioan	1890	Săldăbagiu	"	Teodor	Teodora	"	"	"	Rusia
12	Mitica Vasile	1894	"	"	Gavril	Prinț	"	"	"	Italia
13	Piri Iosif	1894	"	"	George	Varga	3. H.	"	"	Rusia
14	Deak Mihai	1896	"	"	Ioan	"	39. Inf.	"	"	Italia
15	Deak Gavril	1891	"	"	Ioan	"	"	"	"	"

Bale, la -3 MAR 1923

oficiu
primar

Dr. Teodora

A.M.R, fond 1199, Dos. 27, f. 77

că, din aceeași comună Săldăbagiu, a fost emisă încă o listă, datată 26 marie 1923, semnată de către notarul comunal în care apar 19 cetățeni plecați și nereveniți. Comparând cele două tabele rezultă trecute alte persoane pe al doilea. Iată tabelul celor 19, alcătuit la 3 mai 1923, care încă nu au un semn distinctiv pentru Eroii (f. 124).

Primăria Comunei: Săldăbagiu
% detal Bihor

Tabel

De oamenii din această comună plecați în război de la 15 Iulie 1914 (pe orice front) și care nu s-au mai înscris până în prezent la domiciliu

№	Numele de familie Numele și de botez pe care dispăre	Data nașterii	Locul nașterii	Următor domiciliu	Numele părinților Tată Mamă	Regimentul la care a plecat la război și la ce front	Notă în care se poate (dacă se știe): dacă omul este mort, unde a murit? dacă a ră- mănit în viață, unde se află? și orice alte date care se știu despre acești oameni și care ar putea servi la găsirea lor.
1	Andrei Rebeni	1899	Săldăbagiu	Săldăbagiu	Fati Rebeni	Reg. 20 hlori	Încăut prizonier la România "nu se știu nimic de el"
2	Radu Fabian	1899	"	"	Radu Fabian	Reg. 37 hlori	"cărul lui, ține"
3	Costel Dan	1900	"	"	Ștefan Dan	Reg. 37 hlori	"prizonier la Halici"
4	Paul Forrai	1889	"	"	Alexandru Forrai	Reg. 37 hlori	"pe front, Halici"
5	Audric Petri	1900	"	"	Ștefan Petri	Reg. 37 hlori	"dispăre pe front"
6	Audric Ștef	1885	"	"	Benedict Ștef	Reg. 4 hlori	" " " " " " " "
7	Audric Ștef	1895	"	"	Alexandru Ștef	Reg. 37 hlori	" " " " " " " "
8	Alexandru Ștef	1877	"	"	Ștefan Ștef	Reg. 4 hlori	" " " " " " " "
9	Balaș Alinaș	1858	"	"	Alexandru Alinaș	Reg. 4 hlori	" " " " " " " "
10	Alexandru Rebeni	1876	"	"	Valentin Rebeni	Reg. 31 hlori	"cărul prizonier la Halici"
11	Emil Rebeni	1897	"	"	Ștefan Rebeni	Reg. 37 hlori	"dispăre pe front"
12	Valentin Rebeni	1888	"	"	Ștefan Rebeni	Reg. 4 hlori	"cărul pe front, Halici"
13	Ștefan Rebeni	1889	"	"	Ștefan Rebeni	Reg. 4 hlori	" " " " " " " "
14	Francis Ștef	1891	"	"	Ștefan Ștef	Reg. 4 hlori	"dispăre pe front, Halici"
15	Audric Bogdan	1888	"	"	Ștefan Bogdan	Reg. 4 hlori	" " " " " " " "
16	Alexandru Ștef	1889	"	"	Ștefan Ștef	Reg. 37 hlori	" " " " " " " "
17	Alexandru Ștef	1877	"	"	Alexandru Ștef	Reg. 4 hlori	" " " " " " " "
18	Costel Boldis	1885	Săldăbagiu	"	Petr Boldis	Reg. 37 hlori	" " " " " " " "
19	Alexandru Ștef	1875	Săldăbagiu	"	Alexandru Ștef	Reg. 4 hlori	" " " " " " " "

Pentru Confirmare

Săldăbagiu, la 26 martie 1923

Notar

Primar

Tabelul nominal (anexă) din Țețchea are 6 nominalizări făcute în 27 martie 1923, semnat de primarul Gh. Pițș și notarul R. Craiu. Nu știm dacă în sat sunt cunoscuți.

PRIMĂRIA COMUNEI *Tărbă*
JUDEȚUL *Bihor*

204

T A B E L

De oamenii din această comună plecați în război de la 15 Iulie 1914 (pe orice front) și cari nu s-au mai înapoiat, până în prezent la domiciliu

No. curent	NUMELE de FAMILIE Numele de botez și celui dispărut	DATA nașterii	LOCUL nașterii	ULTIMUL domiciliu	NUMELE PĂRINȚILOR		Regimentul cu care a plecat la război și la ce dată. Pe ce front	Rubrica în care să se arate (dacă se știe): dacă omul este mort unde a murit? dacă a căzut prizonier, în ce țară? și orice alte date care se știu despre acești oameni, și care ar putea servi la găsirea urmelor lor.
					TATA	MAMA		
1.	<i>Lehe Dimitrie</i>	1884	<i>Tărbă</i>	<i>Tărbă</i>	<i>Lehe</i>	<i>Lehe</i>	<i>Reg. 3 hant.</i>	<i>Dispărut în Galatita. 1915.</i>
2.	<i>Karciu Petru</i>	1880	<i>Chișinău</i>	<i>Tărbă</i>	<i>Karciu</i>	<i>Karciu</i>	<i>Reg. 3 hant.</i>	<i>Dispărut în Italia. 1918.</i>
3.	<i>Alparau Dimitrie</i>	1893	<i>Tărbă</i>	<i>Tărbă</i>	<i>Alparau</i>	<i>Alparau</i>	<i>Reg. 37 inf.</i>	<i>Mort. Segean 1915.</i>
4.	<i>Lehe Petru</i>	1879	<i>Chișinău</i>	<i>Tărbă</i>	<i>Lehe</i>	<i>Lehe</i>	<i>Reg. 37 inf.</i>	<i>Dispărut Galatita 1916.</i>
5.	<i>Dăncuș Teodor</i>	1887	<i>Postol</i>	<i>Tărbă</i>	<i>Dăncuș</i>	<i>Dăncuș</i>	<i>Reg. 37 inf.</i>	<i>Dispărut Galatita 1917.</i>
6.	<i>Furcuș Ștefan</i>	1895	<i>Segean</i>	<i>Segean</i>	<i>Furcuș</i>	<i>Furcuș</i>	<i>Reg. I. Calan</i>	<i>Mort Galatita 1918.</i>
<i>Scut în Tărbă la 27 martie 1923</i> <i>G. Pătraș</i> <i>primar</i>								
<i>R. Ciomă</i> <i>notar</i>								

Din Rieni a fost trimis un tabel, pe 23 martie 1923, semnat de notar și primar cu un număr de 18 flăcăi din localitate ce nu s-au mai întors la casele lor, aparținând diferitelor unități din Bihor, morți ori dispăruți pe front, despre soarta cărora nu se mai știa nimic.

În apropierea Beiușului, în satul Tărbă, apar în tabel doar 4 persoane: Gavril Ile, Nicolae Gavrila, Gh. Iștoc și Flore Drăgan, foști în Regimentele 37 I și 4 H, dispăruți pe front în împrejurări necunoscute. Tabelul nu este datat dar are ștampila și semnătura notarului și primarului de atunci, al cărei amprentă este ilizibilă, iar din Tărbă numele altor 5 persoane() dos. 28, f. În tabel nu se face vorbire despre moarte celor 101 persoane găsite de deputatul Szabo Ödon, susținea că au murit pe front în confruntarea cu trupele române și a pretins nimic mai mult decât ca „satul Tărbă să fie declarat sa martir”!, iar cei din parlament au votat, se pare că un fals istoric!! Adică la 3-4 ani de la eveniment nimeni n-a pretins nimic.

Alte tabele nominale, ca de pildă cel din Cordău, identifică 26 de cetățeni despre care se știa că au murit pe front, în Serbia, Budapesta, Italia, Rusia, ori pur și simplu nu se mai știa nimica, la fel și despre alte 14 persoane din Apateul român (localitate rămasă pe teritoriul Ungariei, deși participase la Decizia de unire de la Alba Iulia), morți în Albania, la Doberdo în iunie 1915 – Selegean Gheorghe, contingent 1898, fiul lui Selegean Teodor și al Moș Raveica, din R. 37 I., sau Tamaș Petru, din R. 4 H. mort la Piave, în 1918 (crt. 5, f. 114), ori Milian Ioan, din R. 4 H. mort în prizonieratul din Rusia (crt.6, f. 114). Din Cihei 207 de flăcăi nu s-au mai întors de pe fronturile din Serbia, Italia și Rusia, ca și alți 14 din Seleuș. Din Nojorid au plecat la oaste și nu s-au mai întors 23 de feciori, pe numele lor astfel cum sunt trecuți în tabelul anexat. Lor le-au urma alți 9 din Chișirid, între care un anume Baba George (să fi fost vre-un neam al primarului Nojoridului de acum, nu știm). Pe 17 aprilie 1923, primarul Ștefan Stelomezi, raporta Cercului de Recrutare Bihor într-un tabel nominal pe cei 64 de feciori ce nu s-au mai întors de pe front.

TABEL

De oamenii din această comună plecați în război de la 15 Iulie 1914 (pe orice front) și cari nu s'au mai înapoiat, până în prezent la domiciliu

Trusile forme a c. 118

Nr. ordon.	NUMELE de FAMILIE Numele de botez al celui dispărut	DATA nașterii	LOCUL nașterii	ULTIMUL domiciliu	NUMELE PĂRINȚILOR		Regimentul cu care a plecat la război și la ce dată. Pe ce front	Rubrica în care să se arate (dacă se știe) : dacă omul este mort unde a murit ? dacă a căzut prizonier, în ce armată ? și orice alte date care se știu despre acești oameni, și care ar putea servi la găsirea urmelor lor.
					TATA	MAMA		
1.	<i>Chim Florin</i> (a <i>Marion</i>)	1881 Mărie 10	<i>Nădejde</i>	<i>Nădejde</i>	<i>Chim</i> Tată	<i>Florin</i> Mamă	Regimentul 27 inf. Cădet ung. 1916 la Italia Reg. 27 inf. aust. ung.	Mort în 15 Decembrie 1916 la Săndreș. Casa de lemn.
2.	<i>Silaghi Procop</i> (George)	1871 Bulie 14	<i>Nădejde</i>	"	<i>Silaghi</i> Tată	<i>Procop</i> Mamă	Reg. 27 inf. aust. ung. 1915 la Săndreș	Mort în Spitalul Săndreș 1916 luna Mai
3.	<i>Chim Constantin</i>	1874 Mărie 17	<i>Nădejde</i>	"	<i>Chim</i> Tată	<i>Constantin</i> Mamă	Reg. 4 hovar 1914 Rusia	Dispărut în 5 Aprilie 1915
4.	<i>Ardelean Demetru</i>	1886 Februar 4	"	"	<i>Ardelean</i> Tată	<i>Demetru</i> Mamă	Reg. 27 inf. aust. ung. 1914 la front Săndreș	Dispărut în 15 Sept. 1914 la frontul Ruse.
5.	<i>Canalas Alexandru</i>	1882 Iunie 29	<i>Șiriu</i>	"	<i>Canalas</i> Tată	<i>Alexandru</i> Mamă	Reg. 4 hovar 1915 Febr. 3	Dispărut în 22 Iunie 1915 (după ce a fost rănit)
6.	<i>Bucur George</i>	1884 Mărie 26	<i>Nădejde</i>	"	<i>Bucur</i> Tată	<i>George</i> Mamă	Reg. 27 inf. aust. ung. 1914 la front Ruse	Mort la Vrancea. (Măgura)
7.	<i>Bucur Ioan</i>	1879 Iunie 9	"	"	<i>Bucur</i> Tată	<i>Ioan</i> Mamă	Reg. 27 inf. aust. ung. 1914 la front Săndreș	Mort în 1915 după 15 Spital Săndreș de boala de război
8.	<i>Harle Teodor</i>	1886 Iunie 25	"	"	<i>Harle</i> Tată	<i>Teodor</i> Mamă	Reg. 27 inf. aust. ung. 1915 la front Ruse	Dispărut 28 August 1916
9.	<i>Bucur Mihai</i>	1887 Iunie 16	"	"	<i>Bucur</i> Tată	<i>Mihai</i> Mamă	Reg. 27 inf. aust. ung. 1914 la front Ruse	Dispărut cu prizonier la Săndreș, casa în Măgura, Arin, cu date de 1914 decembrie 14
10.	<i>Fici Adam</i>	1880 decem. 30	<i>Măgureni</i>	"	<i>Fici</i> Tată	<i>Adam</i> Mamă	Reg. 4 hovar ung. 1914 la Ruse	Dispărut 24 Dec. 1915. Ruse.
11.	<i>Bobai Vasile</i>	1889 Iunie 3	<i>Nădejde</i>	"	<i>Bobai</i> Tată	<i>Vasile</i> Mamă	Reg. 27 inf. a. u. 1914 la Sărb.	Dispărut 22 Sept. 1914. Sărb.
12.	<i>Bucur Petru</i>	1886 Oct. 30	"	"	<i>Bucur</i> Tată	<i>Petru</i> Mamă	Reg. 27 inf. a. u. 1914 la Sărb.	Dispărut 18 febr. 1915. Italia.
13.	<i>Găligă Lăzar</i>	1881 Aug. 3	"	"	<i>Găligă</i> Tată	<i>Lăzar</i> Mamă	Reg. 27 inf. a. u. 1914 la Ruse.	Dispărut 1915. Iunie 21. la Ruse.
14.	<i>Bobai Teodor</i>	1889 febr. 26	"	"	<i>Bobai</i> Tată	<i>Teodor</i> Mamă	Reg. 4 hovar ung. 1914 la Sărb.	Dispărut 1916 Oct. 11. la Italia.
15.	<i>Bucur George</i>	1886 febr. 16	"	"	<i>Bucur</i> Tată	<i>George</i> Mamă	Reg. 4 hovar ung. 1914 la Sărb.	Dispărut 1914. Aug. 10. la Sărb.
16.	<i>Bucur Petru</i>	1882 Mărie 27	"	"	<i>Bucur</i> Tată	<i>Petru</i> Mamă	Reg. 4 hovar ung. 1914 la Sărb.	Dispărut 1915. Iunie 21. la Sărb.
17.	<i>Chifor Georgiu a ciochi</i>	1889 Iunie 16	"	"	<i>Chifor</i> Tată	<i>Georgiu</i> Mamă	Reg. 4 hovar ung. 1914 la Ruse.	Dispărut 1916. Iunie 21. la Sărb.
18.	<i>Bucur Petru</i>	1889 Iunie 22	"	"	<i>Bucur</i> Tată	<i>Petru</i> Mamă	Reg. 27 inf. a. u. 1914 la Ruse.	Dispărut pe frontul ruse. Nu s'au mai auzit.
19.	<i>Bobai Petru georgiu</i>	1889 Iunie 1	"	"	<i>Bobai</i> Tată	<i>Petru</i> Mamă	Reg. 27 inf. a. u. 1914 la Sărb.	Dispărut pe frontul ruse. Nu s'au mai auzit.
20.	<i>Criste Dumitru</i>	1891 Aug. 23	"	"	<i>Criste</i> Tată	<i>Dumitru</i> Mamă	Reg. 4 hovar ung. 1914 la Sărb.	Dispărut pe frontul ruse. Nu s'au mai auzit.
21.	<i>Sarca Nicolae</i>	1892 dec. 3	"	"	<i>Sarca</i> Tată	<i>Nicolae</i> Mamă	Reg. 27 inf. a. u. 1914 la Sărb.	Raportat la Budapesta în Iunie 16 decembrie.
22.	<i>Suciu Ioan</i>	1886 Iunie 16	"	"	<i>Suciu</i> Tată	<i>Ioan</i> Mamă	Reg. 27 inf. a. u. 1914 la Ruse.	Dispărut
23.	<i>Bucur Mihai a Bogi</i>	1884 Sept. 14	"	"	<i>Bucur</i> Tată	<i>Mihai</i> Mamă	Reg. 4 hovar ung. 1914 la Ruse.	Dispărut 1915. Iunie 21. la Sărb.

România
Județul: Bihor
Comuna: Cihău.

Proces verbal.

Stoi Flăbuc Ioan primarul comunei Cihău, plasa Centrală,
județul: Bihor certificăm pe a noastră răspundere că Buda Georgiu
cu starea civilă notată pe contra pagină, cantuigentul 1873 din această
comună, fiul lui Buda Vasile.

A făcut armata ca recrut cu regimentul 4. haurved inf.

A fost cantuigentul înainte de război de război cu regimentul
4. haurved inf.

A fost război pentru mobilizare din regimentul 4. haurved inf.

— în regimentul

Stu s'a mai război arasă până acum și nu s'a obțin nimic
de el, atât de noi, cât și de familie, rude și prieteni, fiind dispărut în
campania 1916-1918 aproximativ la data la 21 noiembrie 1918.

Făcut la 15 maiu 1920.

Stoian Ioan
secretar cercetare



Stoi Flăbuc Ioan
primar

Declarație: Subsemnatii Ciurca Teodor și Violician Paul
declaram că nu știm nimic de soarta lui Buda Georgiu de când
a plecat în război până acum.

+ Ciurca Teodor
+ Violician Paul

Stoian Ioan
subsemnat